Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 6 ФЕВРАЛЬ, 1988 ШУ. ★ № 16 (17519). ★ Мах 3 коп.

ТАХАН НОМЕРЕ:

2-гІа оагІув

«Наьха йоакхо ю.» А.-Г. Угурчиев.

«Йиш яр доре а...» (Къахьегама ресурсаш: мишта пайда эц царех). В. Емельянов.

3-гІа оагІув

«Майра командир». (Советски Эскара 70 дузаш). С.-Г. Котиев.

4-гІа оагІув

«Іалама къона доттагІий». С.-М. Ясуев.

Назрановски трикотажни фабрика коллективо ханал хьалха кхоачашъьаьй шийтталагІча пятилетка хьалхарча шин шера план. Укхаза дикагІчарех лоархІаш я Балхаева Лидфа керте латтача № 1 йолча цехера Дзарасова Хадизята кулгалду ялхлагІа, Колоева Аза керте латта ворхІлагІа, Лолохоева Любас кулгалду бархІалагІа конвейераш тІара комсомольско - кагирхой коллективаш.

Балха заданеш даним тІехкхоачашъеш хиларо аьттув балийтаб цар ши-кхо бутт ханал хьалха планаш кхоачашъе. Масала, Колоева Азас кулгалдеча мехкараша 12-ча сентябре рапорт делар шин шера план кхоачашъярах. Яхье хьалхалаттарех ба Евлоева Хьулимат, Зангиева Яха, Дерсигова Диба, кхыбараш.

СУРТА ТІА: цехерча гІулакхех дувцаш ба Д. Дерсигован (аьрдехьаръяр) цеха начальник Л. Балхаеван.

Р. АУШЕВА сурт.

КПСС ЦК Политбюро

4 февраде хиннача заседане КПСС ЦК Политбюрос дийцар юкъерчеи лакхерчеи школе перестройка мишта еш я хьожаргйола КПСС ЦК аргІанара Пленум ярца дувзаденна дош.

Заседане итогаш йир 1987 шера центральни экономически органий, СССР министерствайи ведомствайи организационни структураш эргаяхара, союзни республикаш эргаяхара, союзни республикашка генеральни схемаш оттаяра хьакъехьа баьча балха. Белгалдаькхар, производственни сфера дукхача доакъошка парте XXVII съездеи КПСС ЦК июньски (1987 ш.) Пленумеи решенешка хьежжа доал дара кердача структурашка бовлаш хилар. Из деш кІезиглу центрен республикашкен министерстваш а ведомстваш а, доал дара персонал кІезигье лерхІ, хьахул керда хозрасчетни производственнии Іилма - производственнии объединенеш.

Эргаяьхай планови, снабженчески, финансово - банковски, доал деча кхьча центральни органий функцеши аппарати. Перестройка еча хана хьахул кулгалдара экономически методех тІех пайда эцара эша хиланза даргдоаца организационни хьалаш.

Теркам тІабахийтаб центре а иштта моттигашка а халкъа боахама доал делга эргадаькха тоадара дІахо беча балха тІа радикальни экономически реформа принципаш хадданза кхоачашъе, паччахьалкхен предприятех дола закон цІенхаштта чакхдаккха, отраслевии территориальнии доал дара органий эффективни воздействи е езаш хилара. Министерстваш ведомствашеи цІенхаштта лелае еза предприятей бокъонаш цар боахама йиззача расчетеи самофинансированеи хьалашка шоай таронех ма могта боккхагІа пайда эцарголаш. Белгалдаькхар, доал дара генеральни схемаш союзни республикаш шоай лоІаме хулга шердешн бехктокхам лакхбеши оттаяь хила езилга.

Политбюрос хьежа а хьежа могайр СЭВ членаш долча мехкашца беча арахьарча экономически балхах предприятешка кхоачача переводной сомашта производственно - технически лаьрхІача продукце оптови торговли СССР-е вІаштІехьъяккхарах йола предложенш. Белгалдаькхад вежарашха долча мехкашца вІаши пайдане экономически цІана къахьегилга шердара из лоархІаме хилар.

Заседане хьежар капитальни гІишлош хьалъелга тоадареи уж материальни ресурсашца Іалашъяреи дешай хьакъехьара партеи правительствен решенеш мишта кхоачашъю. Белгалдаькхад, КПСС XXVII съезде оттаяь гІишлош хьалъечара инвестиционни политика цхьайолча моттигашка лерраГІа кхоачаш ца еш хилар. ДІахо хьош я производственни лаьрхІа керда хьалъе йолаю дуккха гІишлош планашта ца йоагІаш юкъе кхахьара практика. Яь яланза йолча гІишлой боарамаш хІанз а доккхий да, нах чубаха цІенош, социальнии культурно-бытовойи гІулакхашха йола объекташ, индустреи агропромышленни комплексан хьалхарча аргІанара гІишлош хьалъеча чІоаггІа эша йоккхий материальни ресурсаш юхаувз цо. Ледара лаьгІлу гІишлон производства материалоемкость, кІезига йоакхо ю рузкъан кхоми хьурмати дара.

СССР Госплана, СССР Госстройна тІадилад гІишлош хьалъяра нормативни база хувцареи чІоагІъярех, капитальни вложеней эффективность лакхъяра, производственни мощносташи объекташи хьалъяра ханаш лоацъяра боахама механизма ю воздействи лакхъяра хаьдда дола гІулакхаш оттаделга.

ССР Союзен союзни республикайи уголовни законодательство эргадаькхха тоадарца ювзаенна предложенеш кийчъяра дечох болча хоамага ла а дийгІа. Политбюрос белгалдаькххар, из деш демократизма принципаш лерраГІа чакхъяхар, зулам дарах бола бехктокхам дІабаккха йиш йоацаш хилар, нийсхой гуманизми боккха лоархІам болаш хилар. Обществона кхераме хилара боарамга хьежжа зуламашта кхы а хаьддагІа доазонаш увттаде, хІаьта иштта лоадам боаца зуламаш даьча наха чубохкарца дувзаденна доаца таІазараш делга шерде лерхІаш долаш дола уголовни законодательство хувцара хьакъехьара болх дІахо бара керттера лостамаш къоастадир. ХІаьта цунца цхьана белгалдаькхад, доккхий зуламаш даьраш цІенхаштта бехктокхаме озанза баргбоацилга.

Политбюрос могайир Э. А. Шеварднадзе ФРГ-ей Испанеи яьча официальни визитий итогаш. Дика а хеташ белгалдаькхар Советски Союзаи ФРГ-анеи юкъерча гІулакхий керда оагІув хьаелла, из конструктивни чулоацамца хьалйиза кийча хилар. Из доагІа кхерамзлени герз дІадаккхареи проблемаш юкъе а йохийташ вІаши политически гІулакхий даькъе а дІахо йодача хана гІулакхацара бувзамаши шин оагІорча отношеней массе лостамашкара контакташ шеръяра дешай хьакъехьа а.

Мадриде хиннача переговорашеи беседашеи чІоагІдир экономически, Іилматехнически, культурни сферашка вІаши цхьана къахьегилга лакх а деш, массе а боарамашкара политически контакташ шеръяра эша дика таронаш йолаш хилар.

Белгалдаькхар дунен халкъашта юкъера гІулакхаш дегІаахара хІанзарча этапе Европе тешамеи цхьана къахьегареи климат хьахилийтара, Малхбузерча мехкашца дика диалог а вІаши дола гІулакхаш а континентера кхохкам мелбара, кердача лагІа тІа йоала унахцІена тенденцеш чІоагІъяра, тІема вІаши духьалъоттара боарам лохбара, тІема кхоачамаши герзи кІезигдара цхьана ду гІулакхаш къаьстта лоархІаме хилар.

Могайир А. А. Громыко, Е. К. Лигачева, Э. А. Шеварднадзе СЕПГ ЦК членаца, ГДР кхьча мехкашцарча гІулакхий министраца О. Фишерца из СССР-е официальни доттагІала визитагІа волча хана хиннача беседайи переговорийи итогаш.

КПСС ЦК Политбюро заседане дийцар партийнии паччахьалкхени вахара, советски арахьара политика дІаяхьара цхьадола кхы дешаш, цар хьакъехьара решенеш тІа а нийцар.

ЭКОНОМИЧЕСКИ РЕФОРМА:

фу хьахьекхар бетта баьча балхо

Укх шера цхьоалагІча январе денз шоаш-шоашта финансировани ярен йиззача хозрасчетен кердача системага *а яьшна, болх беш я Нохч - ГІалгІай* республикера 97 промышленни предприяте коллективе. Ерриг промышленность хьаийдача, арахецача товарни продукцех 83,1 процент яр цар хьаеш я, хІаьта шоай потребителашта поставкаш яра долча договорни декхарех цар еш яр 91,5 процент я. Царех дукхагІйола коллективаш рентабельно а паччахьалкхенна пайда беш а къахьегаш я. ХІаьта дхьаяраш шоаш-шоашта финансировани ярен йиззача хозрасчетен системага ялара ханнахьен лерттІен кийчо ца ярах паччахьалкхенна зе деш, лоха рентабельность йолаш, планаш кхоачаш ца еш болх беш я. Кердача системагІа беш бола шоай болх дІахо тоабелга ду предприятей коллективех тийша да.

Тахан оаха дувц дІабахача январь бетта кердача системага йиннача цхьайолча предприятеша баьча балхах, нийсденнча кхоачамбоацарех.

Кийчо ярга хьежжа

ДІабахача бетта потребителашта поставкаш яра договорни декхараш толаме кхоачашдаьд оаха. Оттабаьча боарамал дукхагІа арахийцар ийс эзар сома маьха товарни продукци, заданел тІех маьхалъяьккхар 93 эзар сом мах бола продукци. ТІехдика лоархІабир предприяте болхлой къахьегама овсарле лакхъяра, арахецача продукцега дІабода мах лохбара, паччахьалкхенна пайда бара заданех а.

Иштта толамаш даха тха вІаштІехьдаьлар йиззача хозрасчетеи ше-шийна финансировани ярен кердача системага ялара хьалхагІе предприяте коллективо дика кийчо ярах. Беррига болхлой, инженерно - технически болхлой, гІулакхера нах юкъе а озаш, экономически занятеш хилар. Кердача системагІа лаьца производственни совещанеш, болхлой юкъара собранеш хилар. Цига массанена дІадовзийтар предприятена а паччахьалкхенна а мел доккха беркат даргдолаш гІулакх да дІадоладеш дар.

— Хьалха дІанхача шерашка санна, мичча беса яь а план кхоачашъе гІерталга цІенденна дІадоаккхийташ латт тха предприяте. Тахан производства керттера хьокхам лоархІ потребителашта договорни декхарех поставкаш яр, кхом бар, хьурмат дар, предприятена пайда тІабоагІаргбола наькъаш лехар. Цу хьакъе йоккхий бокъонаш еннай предприятех (объединенех) долча Законо.

Кердача хьалашка бІубенна кхьегаш йола бригадаш, участкаш, цехаш кІезига яц тха заводе. Царна юкъе а къаьстта белгалъяьлар Кузнецов Александр Юрьевич, Шевченко Юрий Павлович керте латтача цхьоалагІчеи шоллагІчеи цехий, Лухменов Валентин Николаевича кулгалдеча котельно - сварочни участка коллективаш.

Н. ПУШКАРСКАЯ,
Грозненски ремонтно-механически завода инженер-экономист.

Керттердар теркалданзар

Ше-шийна финансировани ярен йиззача хозрасчетен системагІа болх бе йолаеннай Нохч - ГІалгІай «Терек» яхача объединенена чуйоагІача шоллагІча мебельни фабрика коллектив. Цу гІулакха кийчо яра дукха балхаш даьдале а, дІабахача январь бетта итогаша хьахьекхар кхоачамбоацараш дукха хилар. Кхоачашъянзар паччахьалкхен план.

Тхоай цхьоалагІча цеха коллективо дІабахача январь бетта баьча балхах кІезигдукха ала безам ба са. ДІадахача шера план дикка тІехкхоачаш а яь, заданел совгІа оаха дир пхи эзар кІаьда гІанди бІаь креслон. ХІаьта январь бетта план кхоачаш ца еш, тхона тІадисар 51 эзар сома маьха паччахьалкхен декхар. Ишттал продукци дІа ца кхоачаш йисар потребителашка. Соахка январе хиннначул укх шера цу юкъа арахийца продукци ялх процент дукхагІа яле а лоархІадаьдац паччахьалкхен планах. ХІаьта оаха хьадаьчох мара лац тхона алапеш а преми а. ТІеххьарчунга-м дог доахилга дац, хІаьта январь бетта ийца алапеш а кІезига хилар.

ХІана ийсденнад из? Болхлой собранеш еш, занятеш чакхйоахаш, лекцеш ешаш, беседаш еш объединенен генеральни директора экономически дешашта волча заместителе Есиев Султана, объединени профкома председателе Чокаев Вахас, фабрика директора Мацаев Шана, шоаттдийнахьа, кІирандийнахьа автобусашта заказ диц цар, хІана аьлча, хІанз предприяте фондера тела дезаш да ахча. Хьалха вахтови шин автобус лелаш хиннача маршрутех цаІ мара лелийтац цар. Транспорто беча балха хІара сахьата учет лелаю. Долче, тха автобусашта, маэшша заказчикаш бац тха хІанз. Цунца дувзаденна доходаш яра гІулакхаш а чІоагІа во да тха коллективе. Из болх тоабара керда заказчикаш лохаш да тхо. ТІаккха боагІача боарамагІа дІагІоргба кердача системагІа беш бола болх.

хида дІакхетабир болхлой кердача системах. Цул совгІа, аттестаци йир болхлошта а инженерно - технически болхлошта а. Цхьабакъда, цар теркал ца еш йитар керттера проблемаш, чакхъяха еза организационно-технически мероприятеш. Морально а физически а тишъенна оборудовани я тха цехе латтар. Таханарча-дийнахьа капитальни ремонте латт бархІ сушильни камера. Иштта кхоачамбоацараш да обойни отделене. Уж дешаш хьалхагІе тха кулгалхоша къоастадьаьдаларе, хІанз корзагІбаьнна хьувза безаргбацар цар. Ший ханнахьа Іомаянзар цар кердача системагІа болх беча предприятей опыт. Долче, ах-астагІа а лелхаш, кердача шера ший болх дІаболабаьб тха коллективо.

Кердача системо хьалхашка оттадаь декхараш толамца кхоачашде низ кхоачаргболаш я тха цеха коллектив. Дуккхача хана денз паччахьалкхен план а тІанийца декхараш а тІехкхоачашдеш хьайоагІаш я цехера еррига бригадаш, сменаш. Долче, цар низ кхоачаргба тІадниса декхараш тІера дІа а доахаш, боаггІача боарамагІа болх дІабахийта. Цхьабакъда, цу гІулакха мел эшар Іалашде деза кулгалхоша.

А. ЛОРСАНОВ,
«Терек» яхача производственни мебельно-дахчан хІамаш еча объединене шоллагІча мебельни фабрика цеха начальник.

Фуд новкъадар?

«Чечингавтотранс» территориальни объединенена чуйоагІача № 5 йолча Грозненски пассажирски автотранспортни предприяте директора заместителага Албаков Борисага массехк хаттар дир тха корреспондента.

— МалагІа болх бир оаш кердача системагІа къахьега дІадоладалалехьа?

— Кердача системага довлара де дезарех дийцар предприяте партбюро, профкома заседане, цул тІехьагІа — хьайийлача партийни собране, производственни совещанешка. Болхлой, юкъерча звеной кулгалхой дІакхетабеш духха занятеш хилар.

— Предприяте коллективе доходаш совъяргйолаш малагІа наькъаш корадаьд шоана хІанзлехьа?

— Цу хьакъехьа цхьа-ши масал доаладергда аз. ДІадахача шера декабрь бетта тхона хезар Волгоградски автотранспорта территориальни объединене предприятешка вахтови автобусашца болхлой дІа-хьа кхувлача доходаш дукхагІа хиннай, аьнна. Цар опыт Іомаяра цига ваха хилар со. «Пика» саъхьаташка иштта лела бокъо еннача водителаша предприяте коллективо чІоагІдаь а горисполкома решени яь а ахча хьател царех хІаране бутт чакхбоалача хана.

Из опыт шерра юкъейоалаеш я тха коллектив. Вахтови автобусий хІара водителага бутт болалуча хана пхиппха тума хьа а нийце, билеташ дІалу. Царца цхьана водителага дІалу горисполкома яь решени яхча предприяте кассе дІаденна хиларах дола квитанци тІа а доаллаш. Цо бокъо лу водителашта тІахьожам боашаш болх бе. Январь бетта цу методагІа болх бир 26 водителе. Цул хьалхарча хана цар шоай киса дехкаш хиннна 1300 сом предприяте кассе Іодижар. Февраль бетта 40 водитель ва цу методагІа болх беш. Эггара хьалха цу кердача методагІа болх бе болабеннарех ба дикагІбола шофераш А. Бобровский, П. Светличный, С. Алябьев, Б. Осмиев, кхыбараш. Шеко яц тІа-тІа уж санна бараш дукхагІа а хулаш предприятена хулаш йола дохадаш совъяргхиларах.

ДІадахача шера 17 декабре арадаьннача «Труд» яхача газета тІа кепатехаяр «Пассажира аьттув болаш» яха статья. Цу тІа ювцар болетни система юкъера дІа а яьккха, маршрутни таксеш йолаялийтарах йола алматинций опыт. Пассажираш дукхагІа мичахьа хул а хьежа центральни рынкера — 20-ча участке, 6-ча микрорайоне, Дальная яхача кхаь маршрутагІа лелаш ворхІ-автобус - маршрутни такси я. Хьалха царех хІаране бетта

Яхьа дневник

ЛАЬРХІАР КХОАЧАШДУ

ДІадахача шерашка «Малгобекский» совхозе эггара вогІа латтар хьайбаш леладераш соахка планагІа хІара бІаь Іатта тІехьа 85 Іасилг хьалхеде дезаш бар. Кхы а лакхагІа дар тІанийца социалистически декхараш. Цхьабакъда, шу чакхдоалача хана гучадаьлар из де цар аьттув баргбоацалга.

Малгобекски РАПО керттерча зоотехника Цечоев Ахьмада яхачогІа, из нийсденнад хьайбашта доаггІача тайпара Іунал ца дарах, доакъара база Іалаьмате эсала хиларах. Масала, хаІнзле а кхоачаденнад фермера ча. Из совхозе кхоачамболаш Іоадаьдацар, долчох бизза пайда а эцанзар.

Низткъа мара кхоачашйинзар ферма доярка ша дІадахача шера шура яккхара планаш. ХІаьта социалистически декхараш кхоачашдарга вІалла даха дог дацар. Массарел чІоагІагІа садуаш хІама да гІулакх укх шера вогІа хиннадеце, дикалгахьа хувца ца далар.

ДЕША ДАЙ БАЦ

Малгобекски района ГІ. Ахриева цІерагІча совхоза хьайбаш леладераш соахка планагІа хІара бІаь Іатта тІехьа 85 Іасилг хьалхеде дезаш бар. Кхы а лакхагІа дар тІанийца социалистически декхараш. Цхьабакъда, шу чакхдоалача хана гучадаьлар из де цар аьттув баргбоацалга.

Малгобекски РАПО керттерча зоотехника Цечоев Ахьмада яхачогІа, из нийсденнад хьайбашта доаггІача тайпара Іунал ца дарах, доакъара база Іалаьмате эсала хиларах. Масала, хаІнзле а кхоачаденнад фермера ча. Из совхозе кхоачамболаш Іоадаьдацар, долчох бизза пайда а эцанзар.

Низткъа мара кхоачашйинзар ферма доярка ша дІадахача шера шура яккхара планаш. ХІаьта социалистически декхараш кхоачашдарга вІалла даха дог дацар. Массарел чІоагІагІа садуаш хІама да гІулакх укх шера вогІа хиннадеце, дикалгахьа хувца ца далар.

Іилма-технически обществай VII Ерригсоюзни съезд

Іилма - технически прогресс сихъеш мехка общественносто еш йола воздействи лакхъяра никъ бийцар 3 февраде Москве дІахо еш хиннача Іилма - технически обществай VII Ерригсоюзни съезда делегаташа. Перестройка процессашка НТО моттиг къоастаяра, цар интеллектуальни потенциал социально - экономически хувцамаш сихдара тІаерзаяра лаьрхІа йолча дискуссена юкъе дакъа лаьцар Іилманхой, инженерий, экономистий, новаторий дукха хІама ца эшшаш 13 миллионах латтача отряда викалаша.

Вай мехка кхоачашъеш йолча экономика радикальни реформа Іилма - технически общественностана хьалхашка оттадир керда декхараш. Уж мишта кхоачашду дийцар съезда трибуна тІара «Красный Октябрь» яхача Волгоградски металлургически завода инженера С. В. Васильевас, Белоруссе АН вице - президента А. В. Степаненкос, Азербайджански ССР Госплана председателе А. Н. Муталибова, СССР Госкомцен председателе В. С. Павлова, ВЦСПС председателе С. А. Шалаева, СССР Госплана председателе заместителе Г. Б. Строгонова, кхычар.

Къамаьлаш даьраша белгалдаькхар, боахам лелабара керда принципаш практически караерзаяра къахьегама коллективашта хІанз новкъостал делга къаьстта лоархІаме хилар. НТО юхьхьанцарча организацеша, советашеи правленешеи хаьдда къоастае еза цу балха тІара шоай моттиг, радикальни экономически реформа кхоачашъеча хьинаре позици лаца еза. Царна могаргдар предприятей ерригача звеной боахама балха массе а оагІорахьара анализ елга шоашта хьатІаэца, цар балхий эффективность лакхъяра йола лардера рекомендацеш оттае.

Иштта новкъостал де деза дерригача кердачунца бокъонца бола а лакхера Іочу хьалхадоахаш боаца а предприятей безам хьахилара. Іилма чІоагІа эшаш долга лакхлуш хилара Іилма - технически общественносташ моттигашка хьинаре гІо деш хилар геттара лоархІаме да. ШерагІа пайда эца беза ханна йола хозрасчетни творчески коллективаш хьаяр, технически проектай общественни экспертизаш дІаяхьар, Іилма - технически идейий решенейи ярмаркаш вІаштІехьъяхар санна йолча кердача формаех.

Халкъа боахама керттера доакъош дегІа кхувлилга интенсивни новкъа даккхара цхьадола актуальни декхараш оттадир съезда делегаташта хьалхашка СССР Министрий Совета Председателе заместителе, СССР Министрий Совета машинаш хьаяра хьакъехьарча бюро председателе И. С. Силаева. Даймехка техника боараме цІенхаштта тІехьадусилга дІадаккхара дукха ха еннаяц вайна, аьнна белгалдаькхар цо. Перестройка динамикас дІадех кердача техника дикалеи дукхалеи дешаш цхьан ханна къоастаделга.

Съезде хьоадир мехка образоване системана Іилматехнически обществаша кхы а хьинаре влияни яра дош. Цунца дувзаденна Тульски политехнически института профессора И. А. Смарагдова, Латве Компарте Даугавпилсски горкома секретара Э. М. Петлаха, Эстоне Іилмай Академе информатикан технически физикан отделене академика — секретара Э. Х. Тыугус, кхыча делегаташа шоаш къамаьлаш деш дийцар хадданза йолча образоване центраш хьаяра опытах, компьюторни грамотность дІайоаржаяра, экономически дешара пайдане формаш лахара юкъе НТО-е дакъа лацанза даргдоацаш хиларах.

Іилма - технически обществай балха эффективность лакхъяра наькъаш дувцаш кІезига предложенеш йоалаянзар цар организаци, структура, балха формаши методаши эргаяьха тоаярах. Белгалдаькхар, союз обществана метта отта ца езилга, административно - командни системерча традицешка обществай долча гІулакхашка ший тайпара йола министерство хила ца езилга. НТО-е хьаеча Іилма - технически гІулакхаш дара йолча центрий юридически статусах дола дош гІоттадир, технически творчества материальни база тоаянза яргйоацаш хиларах дийцар. Съезд хьожаш долча уставах лаьца яр дукха предложенеш.

Съезда делегаташка моаршал делар доазол дехьара баьхкача хьаьшаша.

Съездо шоллагІча дийнахьа баьча балха юкъе дакъа лаьцар КПСС ЦК секретара Г. П. Разумовске.

* * *

Мохк социально-экономически дегІаухийца сихдара юкъе Іилма - технически общественносто лоаца дакъа мишта доккхагІа хулийтаргда — из дош дар 4 феврале Йоккхача Кремлевски дворце чакхъяьннача Іилма - технически обществай VII Ерригсоюзни съезда доакъашхой теркама юкъамоттиге лаьттар.

(ДІахододар шоллагІча оагІо тІа).

Ден повестке—перестройках йола отчет

ХАРЦАХЬАРЧА ГІУЛАКХАШТА ДУХЬАЛЕ ЦА ЯР ХІАНЗ А ЧІОАГІА ДА

Кулгалдара кадраш хьахержачара протекционизм, гаргалон бувзамаш, хьоашала тІагІолла леладер хІанз а дІадаьннадац, цо перестройкана новкъарле ю, йоахар КПСС Нохч-ГІалгІай обкома пленуме.

Къамаьла, критически анализа керттердар фу дар? Докладчика, КПСС обкома хьалхарча секретара В. Фотеева долаш дар ма дарра дувцар: «Ший балха таханарча дено дІадехарий лакхаленгара мах беш, КПСС обкома бюрос лерхІачох, дикагІча оагІорахьа хувцамаш хила долалуш мара дац партийни, советски, профсоюзни органий балха кулгалдеча, боахамий кулгалхошта новкъостал деча, цар бехктокхам айбеча».

. ХІаьта цо хьагойт хьал иштта оттара бахьан: КПСС обкома бюро кадрови политика чакхйоакхачара гІалаташ.

Масал доаладара хьаэцаргъя вай экономика юртбоахама сектор. Мехка кхыча регионашкара дотаце порядкагІа республике дукха дулх, шура, фуаш хьачукхуьь. Из лаьтта леладара культура лоха хиларах, хьайбай боахам тесса битарах хьахиннар да. ХІаьта из ший агрІагІа боахама болхлой бехктокхаме ца хиларах, республика Госагропроме баьржача кадрови кегарах хьахиннад. Пхе шера Нохч-ГІалгІайчене колхозий председателаш хувцалга 122 процентага кхаьчад. Кхы дикагІа дац совхозий директораш хувцачара гІулакх а.

— ХІанзалца хьа уж кадраш, — аьлар НГІАССР Лакхехьарча Совета Президиума председателе Х. Бокова, — бюро къаьст-къаьстача члений монополи йолаш хиннай, юхебисарий «керда хержар» чІоагІвара тІехьа кулг айде бокъо мара йоацаш .

Оратора «монополисташ» ба яхараш малац ба? Уж обкома шоллагІа секретарь Д. Завгаеви, автономни республика Госагропрома председатель А. Воронкини ба. Цо даь къамаьл кхыча коммунистий дага хиннначунца вІашка доагІаш дар. Массанена а ховш да кулгалдара гІулакхаш тІа нах хьежабар протекционизма, кланово - родови бувзамашта, хьоашала тІагІолла делга. Ховш деций, цхьан цІен нах кулгалдара балхашка болаш дукха дезалаш болга?

Массанена а ховш да кадрови политикера гІалаташ кхоачамбоацараш эггара хьалхарча агрІагІа партийни комитеташа цу лостамагІа беча балхаца бувзам болаш а цунца белгалдоаладаш а долга. Долче, шийх тийша дІаденна гІулакх цо е воьх кулгалхочо, е советски болхлочо толхадарах доагІар цІенхаштта партийни органагара бІарча а хьадда а аьлча цу балха тІа вахийта из могавьчунгара хьадеха доагІа. Фуд хІаьта бокъонца хулаш дар? Ховш ма хиллара, ца йоагІа кандидатура оттаярах бехке волчоа цхьаккха таІазар дац. Цо ший хьаштдар деча кхоачаву, цаІ доацаш дувцац республике министра, ресторана директора, колхоза директора, хІаьта иштта, кхыболча балха тІа водаш хилча къайлагІа оттабаь «мах» ба, яхаш.

Цу ситуацеца дувзаденна пленуме укх тайпара хаттар оттадир: хІаьта малагІча принципех хорж парте горкомий, райкомий секретараш? Мала, хьанца дагавоал уж балха тІа бохийтача хана? Балха тІа вахийтара шинкхоъ претендент а оттаваь хІара кандидата нравственни оагІонаш а цунах доахка гІулакхаш а шерра дувца а дувцаш харжара система чІоагІъйича фу дар-хьогІ?

Пленуме укх тайпара масалаш кхувлар. Дуккхача шерашка «Грознефтеоргсинтез» объединене генеральни директора В. Мельниченкона паччахьалкхен планаш кхоачаш ца ярах, дикал лоха йола продукци арахецарах чІоагІа критика йора. Цхьабакъда, критика вІалла дІалаташ яцар. Обкома секретарь хинна В. Дмитриенкон горкома хьалхара секретарь В. Куценкон ший гІулакхех ца лоархІавеча кулгалхочун сий хьаллаца гІийртар. ТІехьарча областной партийни конференце В. Мельниченко обкома членалла хержар, тІаккха НГІАССР Лакхехьарча Совета депутаталла. ХІаьта генеральни директор боарам боаццаш куц доаца гІулакхаш леладаьчул тІехьагІа мара балхара мукъаьвалийтанзар. ХІаьта опекунаш мел бехктокхаме ба? Дала жоп дац. Из-м цига хинна а Іац.

КПСС обкома организационно - партийни балха отдела заведующега А. Шаршавыхга Гудермеса коммунисташца - машиннаькъахошца вІашагІкхетар долча хана хаттар дир: хІаьта мишта кхетаде доагІа парте Гудермесски райкома хьалхара секретарь хиннача А. Волкова хьакъехьа республика кулгалхоша леладер? Ший хана коммунисташа тешам байна саг лаьрхІар пох, хІаьта моттигерча газета тІа секретарь «могаш воацаш хиларца мукъавалийтав», аьнна хоам бир. Цу лазарах из сихха вийрзар, тІаккха республика Госагропрома председатела заместитела моттиг дІалаьцар.

Иштта цхьаьхха проблема а хьагучаяьлар: кадрай резерв вІаштІехьъяккхар. Духьал обкома номенклатурагІа спискашта юкъе вихьав 2,5 эзар саг. ГІулакх практически гІа баккха безача дІатІаэттача, хьахаржа саг хилац.

Пренешка 25 саго къамаьл дир. ХІаьта хІара оратор НГІАССР Министрий Советах ала хІама доацаш висанзар. Цун председатель М. Керимов цу дийнахьа ший тайпара «именинник» вар. Масала, доклада тІа йоахар, М. Керимовна мерзденнад автономни республика социально - экономически дегІакхувлара кІезнга влияни еш йола цхьайолча хана дуккха сахьаташ дІалоаца заседанеш совещанеш дукха чакхйоахилга. ХІаьта пренешка къамаьлаш даьраша тІатехар Совмина председатела министраш кхыбола кулгалду болхлойн хьахоржача хана шийгара принципиальность ца гойталга.

Кадрови политике бехктокхам лохбарах боахаме гІалаташ дувлийта Іац. Цо хьахулийт припискаш елга, къоалаш делга, кхааш йиделга. Республика торговлен, общественни кхачани болхлошкара ахча гулдара, кхаш йидара бІарча система хьахиннай. ДукхагІойлча хана дефицитни товараш складашкара оптагІа спекулянтий бе кхоач. Зуламхоех дІакхийттаб правоохранительни органий цхьабола болхлой. Цхьа бахьан доацаш дац укх тІехьарча шин шера «къайлагІарча» экономикера доккха цхьа зулам гучадаьккха ца хилар.

ДІадахача шера июне Грозне НГІАССР Лакхехьарча Совета сесси хилар. Цига къахьеганза йоахача доходаша къовсам лоаттабара дош дийцар («Советская Россия» яхача газето цу сессера критически отчета кепатехар). ХІанз пленуме яьча доклада тІа «дисциплина чІоагІъяра, къахьеганза йоахача доходаша лоаттабу къовсам чІоагІбара даьсса тІахьехамаш ду», яхаш Іоттараш йора.

Фу аргда, замечани нийса я. Цхьабанъда, сона хетачогІа из хьадхагІа а, къахьеганза доходаш йоахача цхьаккха проблема йоацаш саннa хетийташ хиннача бюро членашта персонально доагІаш а ала дезар. Царга хатта доагІар: зулам дІадаккхара фу даьд цар?

М. МИХАЛЬКОВ,
(тха спец. корр.).

(Укх шера 5 феврале эрадаьнна «Советская Россия» яха газета)-

НАЬХА ЙОАККХО Ю

Шин-кхо шу хьалха вай республикерча промышленни предприятешта юкъе тІехьаюсачарех яр Нохч-ГІалгІай цементни завода коллектив. Дисциплина чІоагІа во хиларах лаккхадар къахьегама овсарле, кхоачашйнцар паччахьалкхен задани. Продукцега дІадодар геттара дукха дар. Цу тайпара хьал кхы ла йиш йоацалга кхетадора завода коммунисташа, къахьегама ветеранаша. Цхьабакъда, эшаш бар нах шоашта тІехьабаха ховргдола, лакха иницнатива йола кулгалхой. ХІаьта, хала хе-те а, цу хана хинна предприяте администраци фухх дий а план е еза, яхар, мара хІама деш бацар. Дукха йора собранеш совещанеш. Бакъда, из дацар керттера де дезар...

— МоллагІча производстве гІулакхаш лерттІа дІагІоргдац истола тІа бий а бетташ, нахагара план кхоачашъелга хьадийхадар аьнна, — йоах завода парткома секретара Дудугов Асланбека. — Эггара хьалха наха лерттІа болх бара эша хьалаш хьакхолла деза. ХІаьта ший спецификага диллача халагІчарех я цементни производство. Цудухьа боккха лоархІам болаш да наха къахьега, салаІа лерттІа хьалаш вІаштІехьдоахалга.

Цхьа шу совгІа хьалха завода болх тоабара лаьрхІа КПСС Шалински райкомо цига директоралла Усамов Юнадин парткома секретаралла А. Дудугови хьожабир.

— Аз заводе болх бу бархІагІа шу да. Цу юкъа укх тІехьхьарча шера мара се йинзза производства да йолга хоаденнадац сона, — йоах соца къамаьл деш бийдала цеха машиниста Умарова Хьавас. — Тха завода хьалхагІа хиннача кулгалхоша тха къахьегам аттача бакхара деш хІама дацар, дукхагІдола хала балхаш кулгашца дора. ХІаьта, ховш ма хиллара, юрта цхьа-ши километр гаьна уллача заводе кхыметтел столови а ярар. Тхоашца цІагІара хьабена шийла кхача буар оаха. СалаІа, Іоха лерттІа цІа дацар, кхы мел долчох-м аз дувца а дувцац...

— Цудухьа нах хІара шера бІаьсти ма яьллинге балхара дІабувлар, договорагІа къахьега ухар, — тха къамаьла юкъеоагІа цеха начальник Исманлов Іусман. — Дика дагадоагІа сона керда директор Усамов тхо долча вена ди. Чакхваьлар из предприяте еррига ча цехашка, участкашка гІолла. Духхьала ше наха бІаргавайта лелаш хиннавацар директор. Цо саббаре ладувгІар болхлой лоткъамашка, хІаьта уж дукха дар. Дукха хилаций уж кхыметтел кулг-юхь дила а лерттІа моттиг ца хилча...

— Оалаш ма хиллара, кий йькхха мара да тІавоагІаргвоацаш кегар боаллар тха завода территоре тІа, — йоах транспортни цеха начальника заместитела Чалаев ХІарона. — Цудухьа коммунисташ хьалха а болаш массехк субботник чакхдаькхар оаха. ХІанз лостам баьб цехашка, завода еррига территоре тІа. Дукхахахьа асфальт биллаб, дІаегІай гаьнаш.

Дуккхача нахаца къамаьл хилар са заводе. Шоай дагардар хьанхашта хьадувцар цар. Гуш дар шоай кулгалхошта уж раьза болга.

— Оаха укхаза даь хІама дац, — йоахар соца къамаьл деш партийна секретара, — болхлой ба шоай кулгашца деррига а хьадаьр.

ХІаьта даьр кІезнга дац. ХІара цеха ший душевой, парилка, бассейн, салаІа цІа чудолаш помещенеш я. Хьажа бос бола телевизор, ловза бильярд я. Аз ма аллара, уж тайпа салаІара лаьрхІа цІенош хІара цехе а да.

Белгалдаккха дезаш да, 100 сага цкъа Іохайна хІама даа йиш йола йоккха столови а заводчанаша шоай низаца хьалъяьлга. Иоккха я столове болхлоша кийчбеча кхачан меню. Со цига нийсвеннача хана ткъаь пхийтта тайпарчадаарах латтар из. ХІаьта кера лазар долаш, моллагІа кхача баа вІаштІехьдоацачоа, къаьстта кийчбу из. Цу тайпара столове учете латташ 35 саг ва заводе.

Столове хоза, сийрда, лостам болаш я, истолаш тІа дада лоа мо кІай гаташ, кулгах хьенха салфеткаш. Нийса хургдацар наха иштта гІулакх дераш белгала ца баьхача. Царех ба повараш Л. Яьлъяева, Р. Калаева, А. Абубакарова, уборщица Я. Сагаипова, кхьбараш.

Укхаза хІама дна ваьлча, мерза хий, тайп - тайпара сокаш мала йиш йолаш витамиини бар я дехьа чу вала мара ца везаш.

— Кастта тхоай кондитерски цех хьаелларгъя оаха, — йоах столове заведующе Мусаев Заьлмаха. — Цига тайп - тайпара пирожнеш, торташ хьаергъя болхлой заказегІа. ХІанз чухьнахьа басар хьекхача даьннад цех чухургйола цІа.

Столовена гаьна доаццаш хьалдаьча цІагІа уйнаш тохаш воаллар массехк саг.

— Ер тха пекарни хургъя, — аьлар Дудугов Асланбека, — кастта городера хьакхахьа ца езаш тхоай болхлошта маьхх хулийтаргъя оаха. Иштта хьаелла лаьрхІад продукташ йохкарйолен промтоварнии тикаш, парикмахерски.

Хувцамаш, хувцамаш... Цар наьха бІуболийт шоаш хьадечох. Атта, цІаьхха хьахиннадац уж. ХІаьта а тахан дикка аттача даьннад наьха вахар, лакхъеннай къахьегама овсарле. Вай дувца дика хувцамаш хІара дийнахьа хулаш латт укхаза. Иштта, дІадахача шера июль бетта 280 бера лаьрхІа берий беш эксплуатаце дІаеннай, укх шера шоллагІча квартале хьалдаь дарггдолаш да 110 квартира йола ши цІа, кхыйола объекташ. Болхлой поселке хьайийлай музыкальни школа, дезалаш бахаш йолча общежитена ремонт яьй.

...Дика я заводе къахьегамен производственнии дисциплина. ХІанз саг корургвац укхазара дІавала лаьрхІа, ХІаьта прогульщикаштен лодыраштеи шоашта юкъе мотт-тиг йоацалга коллективо дІахайта дикка ха я.

Дикача толамащца чакхдаькхад эзар совгІа болхло къахьегаш волча предприяте 1987 шу. ПланагІа йоагІар 620 эзар тонн йолаш, цо арахийцар 644 эзар тонн цемент.

Заводера еррига цехаш, участкаш, бригадаш хозрасчетагеи шоаш-шоашта финансированни ярген яьнна болх беш я цхьоалагІча январе денз. Цо кхы а доккхагІча толамашка шоаш кхоачабергболга кхетаду завода болхлоша.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

ІилмаІ-технически обществай VII Ерригсоюзни съезд

(ДІахододар. Долалур 1-ча оагІо тІа).

Съездо итогаш йир ІилманІхой, специалистий, производства новаторий 13 миллион гаргга саг юкъе волча эскаро дІадахача пхе шера баьча балха, тІехьагІа бергболча балха стратеги а къоастайир.

Отчетни доклада тІа делегаташа даьча къамаьлаша тІа цхьа барт болаш могайир СССР ІилманІхойн инженерийн обществай Союз (СССР НИО Союз) хьаярах йола предложени. Делегаташа цхьа барт болаш тІаэц ер соцам: «Общественноста дукхача наха хетар теркал а даь, СССР ІилманІхойн инженерийн обществай Союз хьайойла. ХІанзарча съездах СССР ІилманІхойн инженерийн обществай Союза хьалхара учредительни съезд лоархІийла».

Съезда делегаташа чІоагІду СССР НТО Союза устав. Цул тІехьагІа хорж кердача Союза правлени, центральни ревизионни комисси. Правлене хиннача пленумо цун председателалла хержар академик А. Ю. Ишлинский.

(ТАСС).

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ХАЛКЪА ТІАХЬОЖАМА КОМИТЕТЕ

БУВЗАМА ЛИНЕШ ЛОРАЕ

Дукха ха йоаццаш Нохч-ГІалгІай АССР халкъа тІахьожама комитете хиннача заседане г. Грозне бувзаме лини лораяра бокъонаш гІожа телхаярах дола дош дийцар. Цига белгалдаьккхар, тІехьарча хана г. Грозне гІишлонийн кхычен организацеша телефонни каналзацнонно - кабельни коммуникацеш телхаелга, хІаьта цунца республика халкъа боахама дикка зе делга, телефонни бувзама балха дикал лохьелга, бахача наха раьза боацаш йоагІаш жалобаш ухийталга.

Духхьал 1987 шера городской телефонни сета хоамах 20—600 пар бола кабельни лини 23-за толхаьй. Из бахьан долаш 5 эзар абонент кхаь денгара 28 денга кхачалца цхьаккха тайпа телефонни бувзам а боацаш ваьгІав. Юкъера дІалаьрхІа-ча телефонаш болх ца беш 860 эзар телефоно - сахьат даькхад, хІаьта цо 18 эзар сома маьха зе даьд.

Телефонни линеш дукхагІа а чІоагІагІа а телхаю гІишлон организацеша. Духхьал «Чечингражданстрой» треста Грозненски — юрташка йолча ремонтно - гІишлон управлене керттерча инженера С. М. Санева ше бехктокхаме ца лархІарах 15 декабре Тухачевскен Ионисанен цІерагІа улицаш вІашагІкхетача моттигера 600 парни, кабель тийдаб. Белгалдаккха деза РСУ-на 23 октябрага кхаччалца лаьттанцара балхаш де бокъо еннаяр, аьнна. Цхьабакъда, цо из болх кІезига тІехьагІа 27 октябре дІаболабир. Шийна бокъо еннача хана а ца беш, тІехьагІа из болх кхоачашбарах Саневна Ленински райисполкома административни комиссе 50 сом гІод техар. Цхьабакъда, 15 декабре цо юха а цхьанегара бокъо ца а йоккхаш телефонни станцера саг хьа ца а вехаш лаьттанцара балхаш ду. Цу хана кабель толхабарах 15 дийнахьа телефонни бувзам а боацаш йиссар дуккха нах баха участок, хІаьта цу гІулакхо 3800 сома маьха зе дир.

Биъ бетта геттара а сома телефонни кабель кхозза толхабаьб «Чечингражданстрой» треста № 1 йолча ремонтно - гІишлон управлене болхлоша. Телефонни станцена 2021 сом зе даьд. ДуккагІойлча хана лаьттанцара балхаш бувзама лини лораяра бокъонаш, гІишлон нормаш бокъонаш гІожа телхаеш, хІаьта, телефонни станцера саг тІа воацаш ду.

РСУ керттера инженер н. Х. А. Исаев лаьттанна кІалхара телефонни коммуникацеш телхаяра бахьанаш ма дарра довзаш вацар, иштта цо цу тайпара моттиг кхы нийса ца ялийтара де дезараш тІанийцанзар, цу гІулакха бехкебараш бехктокхаме озанзар.

Телефонни станци къаьста раьза яц «Грозмежрайводоканала» (керттера инженер н. В. Г. Михайличенко). Города хина-канализационни системе шоай балха тІа нийслуш дола кхоачамбоацараш дІа ца дахарах лаьттана кІалхарча телефонни коммуникацешта бІеха хий тІакхоач, хІаьта из бахьан долаш телефонни кабела йоккхий участкаш талх. ДІадахача шера кхозза нийсденнад цу тайпара хІама, цунах хинна 3700 сом зе управленега юхаметтаоттадайтад. Ноябрь бетта денз массехказа цу хьисапе толхаяьй Мира улицагІара телефонни канализаци, цхьабакъда, управлене хІанз а тІехьа уж кхоачамбоацараш ДІадахара де дезараш тІанийцадац.

ДуккагІойлча хана къаьстача кулгалхой бувзама лини телха ца йІтара нийсденна кхоачамбоацараш дІадахара а де дезараш ца дарал совгІа, фуннагІа даь шоай бехках хинначоа кІалхарбовла гІерташ хул. Цар цхьайолча хана, гІулакх къовсам тІа а даьккхе, арбитража къоастаде дезача кхоачаду, цунах кхы тІа зе хул. Цу дерригне а телефонни бувзам юхаметтаоттабара балхий ха йІаьхъю, хІаьта цунца абоненташ партийни, советски органашка раьза боацаш каьхаташ ухийт. ДІадахача шера телефонни коммуникацеш телхаяра шийтта гІуллакх паччахьалкхен арбитраже гІолла къоастаде дезаш хилар, хІаьта кхаь кулгалхочо мара ший доалахьарча предприяте болхлой бехке ба ала тиганзар.

Грозненски городской телефонни сете (керттера инженер н. В. П. Чабаев) технически учет лелаелга геттара воча хьал тІа хиларахи линейно - кабельни сооруженеш балха мела тІахьожам лоаттабарахи бувзама линеш лораяра бокъонаш телхаераш бехка кІалхарбувл. Из бахьан долаш шиннахьа телефонни коммуникаци толхаярах бехкебараш гучабаха мегадац.

Лаьттанца балхаш деш бувзама линеш лораяра бокъонаш гІожа толхаярах «Чечингражданстрой» треста № 1 йолча Грозненски ремонтно - гІишлон управлене керттерча инженера Х. А. Исаевнен цу треста Грозненски - юртарча РСУ керттерча инженера С. М. Саневнен выговораш яьй.

Телефонни кабелаш телхаергйоацаш хІама ца дарахи царна хий тІакхачийтарахи «Грозмежстройводоканал» яхача управлене керттерча инженера В. Г. Михайличенкона выговор яьй.

Иштта белгалдаккха деза, лаьттанца болх беш мел хиннача организацешка хьажа а хьежа, лаьттанна кІалхара телефонни коммуникацеш толхаяра бехкебараш цІенхаштта дисциплинарни бехктокхаме эзалга, иштта даь зе цхьадолча даькъе юхаметтаоттадара 960 сом дІадала декхарийла уж даьлга.

Техническн учет лелаеча кхоачамбоацараш хиларахи лаьтта кІалхарча коммуникацешта во тІехьожам лоаттабарахи Грозненски городской телефонни сета керттера инженер В. П. Чабаев бехктокхаме оза воагІа, цхьабакъда, из цу балха тІа вайта дукха ха ца хилар теркал а даь бехк а баьккха витав.

№ 1 йолча РСУ, Грозненски-юртара РСУ, Грозненски городской ГГС, «Грозмежрайводоканал» управлене керттерча инженераша нн. Х. А. Исаева, С. М. Санева, В. П. Чабаева, В. Г. Михайличенкос шоаш кхоачамбоацараш дІадоаха ш даьчох 1988 шера мае Комитете хоам бе беза.

ХЬАЛХАРА ЮХЬИГ

Пхе механизаторо цхьа эзари ши бІаьй гектара тІа тайп-тайпара юртбоахама культураш кхею Сунженски района XIX партсъезда цІерагІча колхозе. Интенсивни къахьегама звено, оал цунах цу боахаме. Болх подрядагІа бу механизатораша.

— Иштта звено вІашагІйолла дагадехар сона, — дувц колхоза председателе А. Н. Бачманова, — цкъа «Сельская жизнь» яхача газета тІара «ЦаІ ялхнена хьалхара» яха статья йийшача. Цо чІоагІа теркам тІаэзар са. Цу хьакъехьа машинай коа болх беча механизаторашца дагаваьлар. Уж берригаш а сона дуккхача хана денз бовзаш къахьегама тІера, халонех ца кхераш нах бар. Боккхача безамца ладийгІар цар аз дийцачунга. ТІехьхьара ялатан доакъаран культураш кхеяра лаьрхІа звено вІашагІйолла соцам бир оаха.

Цунна юкъебахар дикка опыт, хьннар дола механизатораш: Костин Владимир, Лижейко Николай, Панков Иван, Овсянников Георгий, Черкасов Федор. Леладе 1200 гектар хий дехкаш доаца лаьтта, цунна доалдара эша техника, кхыдар делар.

ДІадахача шера 470 гектара тІа ялата, ши бІаь — генараш, 250—горошек, бІаь —ялата лаьрхІа хьажкІаш, 180—кхытайпа бІаьсти юв культураш лелайир. ХІаьта нарядаш увттаеш болх баьча кхыча бригадел дикагІа хьокхамаш а гайтар. Масала, ялат лурчогІа хинначул 5,4 центнер, хьажкІаш — 3 центнер, горошек —12 центнер, генараш — 1,9 центнер дукхагІа чуийцар.

Иштта из коллектив вІашагІъеллачул тІехьагІа, цо беча балха тІахьожам лоаттабе ца безаш мукъаьвалар кулгалхо. АттагІа хилар учет, отчет лелае, лакхъелар къахьегама овсарле, хІаьта юртбоахама продукци якхарга дІадодар дикка лохделар.

Хьадечун да ше волга кхета а деш ма хулла дукхагІа пайда лургболаш кхоачашбе гІерт хІаравар ший болх. Юртбоахама культураш доалдара эшар договорага хьежа колхоза правлене хьа ца луш нийсделча, кхыметтел суде баха а кийча хул. Хьадечох дог лазар да из а.

Духхьашха цу пхенне леладе 1200 гектар хьаэцаш, цар гІулакх хургхиларах кхыметтел йоккха балха опыт яраш а дукха тешацар. ХІаьта хІанз, иштта болх бар пайдане долга гучадаьлча, шоаш а кийча ба цу хьисапе къахьега.

Кхы а цхьа хІама да. Цу пхеннех хІаравар юртбоахама культураш дика хьувкъае, цунга дІадодар лохде йиш хулийтача кердадар ха безам болаш специалистащца хадданза дагавувл хІанз, шоай экономически знанеш лакхъе гІерт.

Доккхий да укх шера цар шоашта хьалхашка оттадаь декхараш а. Масала, ялат хІара гектара тІара планал дуккагІа пхи центнер йолаш — 30 центнер чу а эцаш задани 1500 тонн йолаш—1800 тонн паччахьалкхенга дохка дош деннад. ХІаьта лаьрхІар кхоачашдергхилар кхыметтел хІанззе а гуш да. Интенсивни технологех гурахьа дІадийна деррига а — 600 гектар ялат дега тоам беш низ болаш геттара дика дегІадоагІаш да.

— Хий дехкаш долча, хІаьта дІаделехь агротехнико дІа ма деххара чудуиташ из диллача кхашка тІадаьнна гурахьа дийна ялат а дац цу звеночул дикагІа, — йоах А. Н. Бачманова. — Укх шера тхоай производство оахош финансировании еш хургйолаш болх бе доладеннад тхо.

Н. ЧУНИХИН,
Сунженски РАПО болхло, СССР журналистий Союза член.

Къахьегама ресурсаш: мишта пайда эц царех

ЙИШ ЯР ДОРЕ А...

Вай республика социально-экономически дегІайоалаелга снхдара керттера лархІа дезаш да къахьегама ресурсех пайда эцалга тоадар. ШийттаагІа пятилетка йолалуча хана болх бе йиш йолча нахах къа ца хьегаш вар 130 эзар саг. Болх беш боаца нах дукха хилар Іаткъ къахьегама овсарле лакхъяра, керттера социальнии экономически декхараш кхоачашдара. Цул совгІа, цо кІезигагІа хулийт республика къаман доход, бахача наьха хьал-торо лохьо, къа ца хьегаш доходаш йоахалга, тунеядство, спекулящи лелаелга дІадоладу. Цудухьа къахьегама ресурсех бизза пайда эцара йола проблема керттера а лоархІаш, из толаме къостаяра оарцагІаьлнай республика партийни, советски, боахамий органаш, общественни организацеш, производственни коллективаш Цар белгалъяьха мероприятеш лерраГІа чакх а йоахаш, сихха дегІакхувл республика производительни низаш, дукхагІа хьалъю производственни, соцкультбыта объекташ, шер а еш, керда техника увттаю болх беш йолча предприятешка, болх беш йолчар ларда тІа хьаю керда предприятеш, филиалаш, цехаш, участкаш. Белгалъяьхача мероприятей программа кхоачашъяро вІаштІехьдоалийтаргда кхы тІа а 77 эзар саг балха тІа дІанийсве.

Чакхдаьннад пятилетка хьалхара ши шу. Фуд из программа кхоачашъяра республике даьр? Цу лостамагІа карагІдиннараш кІезига дац. Из иштта хилара тешал деш дукха масалаш доаладергда вай. Укх пятилетка дІадахача шин шера тъю процент сихагІа хьалъяьй гІишлош. Республика производительни низаш дегІакхувлача, производственни, соцкультбыта объекташ, паха чубаха цІенош хьалдеча пайда нйцаб 700 миллион сома маьхерча капиталыни вложенеех. Городе Аргуне эксплуатаце дІаеннай керамзитови жагІа боаккха завод, линолеум ду цех. Керда мощносташ хьалъяра а вокхара реконструкци яра а чотагІа дукхагІа болх бе моттигаш хилийтай «Промавтоматика» НПО опытни, Карабулакски химически реагентий, радиотехнически заводашка.

Гудермесе снхбенна хьалъеш я биохимически комбинат, городе Аргун «Красный молот» завода филиал, Чир-Юрта силикатни завод, Ножай-Юрта кирпишкаш ю завод, кхыйола лоархІаме гІишлош. Цар таро хулийтаргъя республика районашка баха дуккха нах кхы а балха тІа дІанийсбе. Юрташка сиха дегІанхай филиалий, цехий, гІона йолча производствай, промыслай сеть. Ер пятилетка йолаелча денз уж хьалъяьй ткъаь иттнел совгІа.

Болхлошка шин-кхаь сменагІа къахьегийтара йола программа а чакхйоаккхаш латт. Цудухьа оборудоване болх бара сменноста коэффициент дикка лакхъеннай пятилетка хьалхарча шин шера.

Экономикен бытовой гІулакхаш деча сфереи шерра юкъейоалаеш латт къахьегам вІаштІехьбаккхареи алапи теларен керда формаш. Царех я юрта боахамера бригаднии дезален подряд, цІагІа беш бола болх, кооперативнии индивидуальнии къахьегара формаш дегІакхувлар. Из бахьан долаш дІадахача шин шера балха дІатарвеннав ялх эзар совгІа саг.

Белгалъяьккхача программагІа квалифицированнии кадраш кийч а еш, дІахо а цу лостамагІа балхаш деш да. 1990 шерага кхчалелхьа 90 профессех вола 40 эзарнел тІех вола квалифицированни болхло кийчве везаш ва, хІаьта 40 тайпа балха говзал а йолаш, бархІ эзар специалист а ва кийчве везаш. Цунца дувзаденна шоззен ахаззен дукхагІа нах деша дІаэц вай республикерча профтехучилищешка, ши эзар совгІа саг дешаш ва вай мехкарча кхыча регионашкарча училищешка. 1987 шера НохчГІалгІай паччахьалкхен университете хьайийллар промышленни математикан физикан керда специальносташ, вузий къаьст-къаьстача факультеташта перепрофилировани е а лерхІ, иштта республике дегІаухача халкъа боахама доакъошка хьежжа говзалаш Іомае йолаергъя профтехучилищешка а.

Къахьегама ресурсех дикагІа пайда эцара тІадерзадаь дукха балхаш дарах пятилетка хьалхарча шин шера республикера 20 эзар саг балха тІа дІанийсваьв. Цо вІаштІехьдалийтар экономически потенциал лакх а еш, из лерраГІа дегІаухаргйолаш гІулакх де, социальни деш шаш къестаделга дІадоладе, кІезнг-дукха республикера морально-политически климат тоаде. Цу юкъа тІакхийтта промышленни продукци 3,3 процент я, хІаьта юртбоахама еррига продукци—4 процент. 1985 шерарчул дикка дукхагІа эксплуатаце дІаденнад наха чубаха цІенош, соцкультбыта объекташ.

Пах балха ца хилара йола проблема къеста а еш, уж балха тІа дІанийсбара даькъера хьалхара этап чакхъяьннай. Хьадда йола программа тІанийцай республике, из кхоачашъяра йола керттера формаш методаш белгалъяьхай, къахьегама ресурсай учет лелаю.

Производствана юкъе къца хьегаш бола нах увзалга тІехьатетт хьалхарча даькъе капитальни вложенеш дІаахийта а ца езаш йола районашкарча юртний производства керда тайпаш мела дегІаахаро. Мукъа латта помещенеш хьа а лохаш, цар чу Іоехкац болх беш йолча предприятей цехаш, филиалаш, производственни участкаш. Цхьайолча хана цу гІулакха тІехьа оперативность хилац НГІАССР Министрий Совета, республикански министерствайи ведомствайи. Назрановски районе дуккхача хана денз яьсса латт маьждиг чухийна помещени. Парте райкомен райисполкомен решенегІа цунна ремонт яьй моттигерча промышленноста министерства предприятей швейни цехаш хьаеллара. Цхьабакъда, хІанзалца хьа Министрий Совето а Минместпрома а из дош къоастадара даь хІама дац.

ГІишлон-монтажни организацеш эшаш болча квалифицированни болхлошца Іалашбаь ца хиларах, гІишлош хьалъеча цІенхаштара кхоачамбоацараш пийслу, паччахьалкхен план кхоачашйиц. ДІадахача шин шера цу гІулакха лаьрхІа хьахийца хиннача капитальни вложенеех 88 процент мара пайда нйцабац.

Республике хІанз а мела лел йолаш йолча мощностеи производственни майдехи пайда нйбелга. Машинаш еча, металлообработка, яйгачеи кхачани промышленноста доакъошка эсала латт шинкхаь сменагІа предприятешка болх а байташ, оборудованех, мощностех бизза пайда ийбара гІулакх. Укх тІехьарча шин шера Грознерча предприятей оборудоване балха сменноста коэффициент лакх ца ярал совгІа, кхыметтел лох а еннай. ШоллагІойла сменаш йоаггІача бесса болх беш яц «Грознефтемаш», «Нефтехимзапчасть», «Трансмаш» яхача заводашка. Теплични боахамаш дегІа ца кхувларах, коллективни, бригадни дезале подрядагІа болх вІаштІехьа ца баккхарах во лел балха тІа нах дІанийсбелга юрта боахаме а. Агропромышленни комплексе, дикка дукха къахьегама ресурсаш мукъа йоллашехьа а, 1987 шера ца тоъаш ялх эзар саг вар, цу даькъе 1,2 эзар механизатор. Цудухьа юрта боахаме къахьега хьожабе безаш хул предприятей, учрежденей болхлой, студенташ, дешархой. Духхьал из бахьан долаш хІара шера республике зехьа йоаеш йола ха 600 эзар сага-денага дІанхоач.

Промышленностан транспортан эша кадраш кийчъеча хІанз а тІехьа къоастаданза дукха дешаш да. Профориентационни болх эсала вІаштІехьбаккхарах къахьегама кхетам луча из-держкаш нийсъялийтарах юкъера школа чакхъяьккха вола республикера цхьа эзар гаргга саг цхьаннахьа балха воацаш е деша воацаш вус хІара шера.

ЦІенхаштара кхоачамбоацараш да республикерча къахьегама ресурсашта учети анализ яра хьакъехьарча балха тІа. Дизза хьадовзийтац цу даькъера гІулакхаш. Правоохранительни органаша горрайисполкомашца цхьана де дезар дац къахьега ца ловш болча нахага болх байтара.

Политически а экономически а нийса решенеш тІанийъергъя партийни, советски, боахамий органаша, нагахьа санна болхлошта сокращени еча хана керттера производство шерьяра, керда производстваш, цехаш, гІишлон участкаш хьаеллара, халкъа эша товараш дукхагІа арахецара, наха гІулкхаш ду сфераш шерьяра цар дукхагІа йоакхо йой. Уж гІулакхаш чакхдаханза даргдац. Цу даькъе шоай керттера теркам тІа а бохийташ, къахьегама потенциалах бизза пайда эцара йола экономически, эксплуатацнонни, социальни условеш хьахилийта декхарийла я парте горкомаш, райкомаш.

В. ЕМЕЛЬЯНОВ,
КПСС Нохч-ГІалгІай обкома промышленно-транспортни отдела инструктор.

Советски эскара 70 шу дузаш

ГІалгІай халкъа снйдола воІ, граждански тІем тІа хьинаре дакъалоацаш хинна, цІеча партизанний, тІехьагІа—ЦІеча Эскара маршеви бригада, полка майра командир хинна Яндиев Ислама ЗаІам ваьв Назрановски районерча Экажкъонгий юрта 1892 шера. 1917 шера деиз Коммунистически парте член хиннав.

Из эггара хьалхарча гІалгІай цІеча партизанний отряда организатор а командир а хиннав. ГІалгІайче, Нохчиче, Хінриче контрреволюцена духьала къовсам лоаттабеча дакъалоацаш хиннав. 1920 шера Яндиева партизански отрядах ГІалгІай дошлой полк яьй, Жлоба командирхиннача дошлой корпуса чу а йоагІаш. Перекоп йоаккхача, Врангела бандех Крым мукъайоаккхача дакъалоацаш хиннай гІалгІай полк. Цієча Байракха орден енна хиннав Яндиев ЗаІам.

Майра командир

ЦхьоалагІа дунен тІом болабалалехьа пхи шу хьалха хиннад из. БІаьсти гота арабовла кийчлучча хана цаІ мара йоаца говр а Іокхийтта енначул тІехьагІа халла, наха новкъостал а деш шоай кІезигача лаьтта дІайийна хьажкІаш а йокъал этта яйна хиннай Яндиев Ислама дезала. Цул тІехьагІа кхы де хІама а доацаш воккхагІвола воІ Генардкъа балха отта ГуржегІа вахав. Цу хана Тифлисе болх беш хиннача шоай юртахочо революционера - подпольщика Албогачиев Ювсапа новкъостал а даь грузчикалла балха эттав Генардкъа, цунца цхьана Іеш а хиннав.

Дукха чоалхане йоаца заданеш а телаш революционни балха юкъе эзав Ювсапа из а. Цкъа мотт а теха подпольни организаце членаш лувца полици наха чухьежа йолаелча шаккъе а байдда Баку бахаб уж. Цул тІехьагІа Ю. Албогачиева даьча хьехарагІа Генардкъа Украине Бердянск яхача городе кхьачав. Бакъда хадданза болх бе моттиг па юрайоагІаш цхьа юкъ яьккхай цо, кІезигкІезига балхаш деш шийна дуъача хІамана оамалбеш лелаш. Цу ханна Ю. Албогачиевга гІолла цун адрес а хайна вешийна тІехьа венав ЗаІам. Из сихха моттиг а кораяь цхьан помещика имене болх бе волавеннав. Мах телаш чуІе цІа а нийсдаь цхьан Іеш хиннаб вежарий. Ах шу гаргга ха яьккхай цар сатийна бахаш.

Цкъа бердянски полице болхло вийнав. Цу довна бехк баь барХІ шу суд а яь Харьковски каторжни набахта чувеллав Генардкъа, хІаьта цул тІехьагІа цхьа шу даьлча набахта кхайкор а лаьца веннав из.

Цу хана дика кхетадаьд ЗаІамас, хьалха шийна хиттача тайпара, беррига эрсий цхьатарра боацалга: цІагІа волча хана цунна гуш хинна эрсий урядник, е пристав санна боацаш, укхан а веший а чІоаггІа йоахко еш, новкъостал деш, къахетаме болаш хиннаб цига цунна байзе эрсий болхлой. Цул тІехьагІа кхы а чІоагІагІа гоамбеннаб цунна бІаьхий нах, кхы а дукхагІа безабеннаб паччахьа, цун Іаьдала, бІаьхийча наха духьала бола къахьегамхой. Дика кхетадаьд ЗаІамас ниггта ше цхьаь волаш паччахьа Іаьдала духьала къовсам лоаттабарах аьттув баргбоацалга...

Генардкъа набахта венначул тІехьагІа шийна ахча а Іоадаь дезад болча цІаваха лерхІаш Киевски губерне Цибулевски шекар доаккхача заводе грузчикалла балха эттав из. Шийтта сахьата бІарг хьаллакха кхоа ца беш хІара денна болх бешше а подрядчикашен завода управленен эхь ца хеташ ЗаІамийна а кхыча болхлошта а доагІар хьа ца луш, алаш кІалхьежадеш хиннад.

Из гІулакх лайнадац сиха оамал йолаш а хоарцо лоалуш воацача а ЗаІамас. Заводе эггара чІоагІагІа болх сихбеннача хана ЗаІамийга хьалхле а йолаш болхлоша забастовка яьй алапеш тІатохари массанена гоамвенна подрядчик балхара дІаваккхари дехаш. Из динза баргбоацача эттаб завода дай. Бакъда хадданза болх бе моттиг па юрайоагІаш цхьа юкъ яьккхай цо, кІезигкІезига балхаш деш шийна дуъача хІамана оамалбеш лелаш. Цу ханна Ю. Албогачиевга гІолла цун адрес а хайна вешийна тІехьа венав ЗаІам. Из сихха моттиг а кораяь цхьан помещика имене болх бе волавеннав. Мах телаш чуІе цІа а нийсдаь цхьан Іеш хиннаб вежарий. Ах шу гаргга ха яьккхай цар сатийна бахаш.

Цкъа бердянски полице болхло вийнав. Цу довна бехк баь барХІ шу суд а яь Харьковски каторжни набахта чувеллав Генардкъа, хІаьта цул тІехьагІа цхьа шу даьлча набахта кхайкор а лаьца веннав из.

Цу хана дика кхетадаьд ЗаІамас, хьалха шийна хиттача тайпара, беррига эрсий цхьатарра боацалга: цІагІа волча хана цунна гуш хинна эрсий урядник, е пристав санна боацаш, укхан а веший а чІоагІа йоахко еш, новкъостал деш, къахетаме болаш хиннаб цига цунна байзе эрсий болхлой. Цул тІехьагІа кхы а чІоагІагІа гоамбеннаб цунна бІаьхий нах, кхы а дукхагІа безабеннаб паччахьа, цун Іаьдала, бІаьхийча наха духьала бола къахьегамхой. Дика кхетадаьд ЗаІамас ниггта ше цхьаь волаш паччахьа Іаьдала духьала къовсам лоаттабарах аьттув баргбоацалга...

Генардкъа набахта венначул тІехьагІа шийна ахча а Іоадаь дезад болча цІаваха лерхІаш Киевски губерне Цибулевски шекар доаккхача заводе грузчикалла балха эттав из. Шийтта сахьата бІарг хьаллакха кхоа ца беш хІара денна болх бешше а подрядчикашен завода управленен эхь ца хеташ ЗаІамийна а кхыча болхлошта а доагІар хьа ца луш, алаш кІалхьежадеш хиннад.

Из гІулакх лайнадац сиха оамал йолаш а хоарцо лоалуш воацача а ЗаІамас. Заводе эггара чІоагІагІа болх сихбеннача хана ЗаІамийга хьалхле а йолаш болхлоша забастовка яьй алапеш тІатохари массанена гоамвенна подрядчик балхара дІаваккхари дехаш. Из динза баргбоацача эттаб завода дай. Бакъда хадданза болх бе моттиг па юрайоагІаш цхьа юкъ яьккхай цо, кІезигкІезига балхаш деш шийна дуъача хІамана оамалбеш лелаш. Цу ханна Ю. Албогачиевга гІолла цун адрес а хайна вешийна тІехьа венав ЗаІам. Из сихха моттиг а кораяь цхьан помещика имене болх бе волавеннав. Мах телаш чуІе цІа а нийсдаь цхьан Іеш хиннаб вежарий. Ах шу гаргга ха яьккхай цар сатийна бахаш.

Цкъа бердянски полице болхло вийнав. Цу довна бехк баь барХІ шу суд а яь Харьковски каторжни набахта чувеллав Генардкъа, хІаьта цул тІехьагІа цхьа шу даьлча набахта кхайкор а лаьца веннав из.

Цу хана дика кхетадаьд ЗаІамас, хьалха шийна хиттача тайпара, беррига эрсий цхьатарра боацалга: цІагІа волча хана цунна гуш хинна эрсий урядник, е пристав санна боацаш, укхан а веший а чІоагІа йоахко еш, новкъостал деш, къахетаме болаш хиннаб цига цунна байзе эрсий болхлой. Цул тІехьагІа кхы а чІоагІагІа гоамбеннаб цунна бІаьхий нах, кхы а дукхагІа безабеннаб паччахьа, цун Іаьдала, бІаьхийча наха духьала бола къахьегамхой. Дика кхетадаьд ЗаІамас ниггта ше цхьаь волаш паччахьа Іаьдала духьала къовсам лоаттабарах аьттув баргбоацалга...

Генардкъа набахта венначул тІехьагІа шийна ахча а Іоадаь дезад болча цІаваха лерхІаш Киевски губерне Цибулевски шекар доаккхача заводе грузчикалла балха эттав из. Шийтта сахьата бІарг хьаллакха кхоа ца беш хІара денна болх бешше а подрядчикашен завода управленен эхь ца хеташ ЗаІамийна а кхыча болхлошта а доагІар хьа ца луш, алаш кІалхьежадеш хиннад.

Из гІулакх лайнадац сиха оамал йолаш а хоарцо лоалуш воацача а ЗаІамас. Заводе эггара чІоагІагІа болх сихбеннача хана ЗаІамийга хьалхле а йолаш болхлоша забастовка яьй алапеш тІатохари массанена гоамвенна подрядчик балхара дІаваккхари дехаш. Из динза баргбоацача эттаб завода дай. Бакъда хадданза болх бе моттиг па юрайоагІаш цхьа юкъ яьккхай цо, кІезигкІезига балхаш деш шийна дуъача хІамана оамалбеш лелаш. Цу ханна Ю. Албогачиевга гІолла цун адрес а хайна вешийна тІехьа венав ЗаІам. Из сихха моттиг а кораяь цхьан помещика имене болх бе волавеннав. Мах телаш чуІе цІа а нийсдаь цхьан Іеш хиннаб вежарий. Ах шу гаргга ха яьккхай цар сатийна бахаш.

Цкъа бердянски полице болхло вийнав. Цу довна бехк баь барХІ шу суд а яь Харьковски каторжни набахта чувеллав Генардкъа, хІаьта цул тІехьагІа цхьа шу даьлча набахта кхайкор а лаьца веннав из.

Цу хана дика кхетадаьд ЗаІамас, хьалха шийна хиттача тайпара, беррига эрсий цхьатарра боацалга: цІагІа волча хана цунна гуш хинна эрсий урядник, е пристав санна боацаш, укхан а веший а чІоагІа йоахко еш, новкъостал деш, къахетаме болаш хиннаб цига цунна байзе эрсий болхлой. Цул тІехьагІа кхы а чІоагІагІа гоамбеннаб цунна бІаьхий нах, кхы а дукхагІа безабеннаб паччахьа, цун Іаьдала, бІаьхийча наха духьала бола къахьегамхой. Дика кхетадаьд ЗаІамас ниггта ше цхьаь волаш паччахьа Іаьдала духьала къовсам лоаттабарах аьттув баргбоацалга...

хІаьта духьала латаш хинна моастагІий лелхабаь гаьна баьхаб эскадроно.

Майрал а денал а гойтарах Георгиевски жІарг а денна прапорщика звани еннай ЗаІамийна. Салташта дукхавезаш хиннав шоай командир нийсхо йолаш, хІаранегара доагІар хьадехаш а салтий йоахко еш а хиларах.

1917 шера паччахь воха а ваь февральски революци яьлча ерригача фронташка салтий митингаш, собранеш йолаеннай. Цига каст-каста къамаьлаш даьд ЗаІамас большевикий оагІув хьаллоацаш. Салтий тешаш хиннаб Заамурски дошлой полка прапорщиках Яндиев ЗаІамах. Дукха за ялалехьа из хержав 41-ча стрелкови Сибирски полка командиралла а полковой комитета членалла а.

ТІом кІордабаь, из бе безам боацаш хиннаб салтий-сибирякаш, машара тІехьа хиннаб уж, паргІато хиннай царна эшар. Цу хана фронтера юхаяьнна Яндиева полк Симферополе кхьачача, Крымски буржуазно - националистически правительство гІертай полкацара салтий революционни матросашта духьалбаха. Цу правительствана духьала гІайттача матросех дІакхийттай полк.

Къонача Советски Россеца баь хинна машар боха а беш Украина а дІалоаца Крымагахьа чуболабеннаб немецки бІу. Симферопола юхье немций полкашта майра духьалъэттай ЗаІамий полк, цхьабакъда, моастагІчун низ гаьнна тІех хилар бахьан долаш эшаяьй из. Цу хана Коммунистически парте член хинна ЗаІам Крымски большевистски подполье болх бе волалу.

Граждански тІом бикъбеннача хана 1918 шера аьхки дуккхача фронтех хьулалуш чакх а вувлаш Керче гІолла ГІалгІай мехка кхьачав ЗаІам ворхІ шера шийна бІарга бовнза бола гаргара нах болча. Юха а революционни балхах чувол, гІалгІай юрташка агитационни болх бе волалу. Цу шера август бетта тийшача балхах бичераховски контрреволюционни бандаш Владикавказа чухьийлхача хана Іалаьмате сиха шоай юртарча нахах дошлой отряд вІашагІ а елла. Цу хана контрреволюцена духьаларча къовсама кулгалдеш хиннача Россе Къулбехьен чрезвычайни комиссара Серго Орджоникидзена тІавахав Яндиев. Орджоникидзе указанегІа партизански тІом болабаьб ЗаІамий отрядо. Цул тІехьагІа дукха ха ялалехьа партизаний кхыча отрядащцен владикавказски болхлощцен цхьана город мукъайоаккхача дакъалоацаш хиннай, Моздока оагІорахьа Тийркал дехьа кховссалца бичераховски бандашта тІехьаяхай из отряд.

Цул тІехьагІа дукха ха ялалехьа чІоагІа герзах кийчбенна Деникина бІу чуболабеннаб Владикавказ юхаяккха, аьнна. МоастагІчоа духьалъяьннай Долакха-Юрт, ТІой-Юрт, Экажкъонгий-Юрт, СурхотІе. ЧІоагІа боккха тІом хиннаб Долакха-Юрта йисте. Эггара хьалха цига оарцагІа бахарашца хиннай ЗаІамий отряд. Цхьабакъда, низ чІоагІа хиларах деникинций каяьннай, гІалгІай юрташ моастагІчо дІалийцай, уж йоагаяьй.

Наьсарен вокзале деникинцаша гулъяьча съезде большевикашта духьала паччахьа инарала С. Мальсагова къамаьл дича лоа ца луш ЗаІамас говра тІавагГіаше а нах дукхагІа гулбеннача юккъе чу а ваха цІоагІа техад:

— Ва, гІалгІай! Вежарий! Ма тешалаш унх инарала форма тІаювхача жІале дувцачох! Мичахьа хиннав ер хІанзалца? Ткъаитт шу дала доал са, сона-м хІанз мара бІаргавайнавац ер. Шо укханна йийшад ший гІулакх телхача хана, большевикаша толхадаьд укхан гІулакх, доадаьд нраз. Ма тешалаш укханах. Большевикаша шоана яхьар паргІато я, цар шоана лаьтта лургда.

Ший къамаьл чакхдаьлча, «ДІа ма вахийта, лаьце чуволла», яхаш инарала цІогІа детташе а ший новкъостий шийца а болаш цигара дІавахав ЗаІам.. Цул тІехьагІа ший отряд юхавІашагІ а теха гІалгІай лоамашка вахав из цу хана Пхьуй сеца хинна Серго Орджоникидзе волча. Наьсарен - Вокзале хиннар цунга дІадийцад ЗаІамас. ТІаккха Чрезвычайни комиссара задани еннай цунна юха а партизански тІо[illegible] болабе, аьнна. Иштта бехктокхаме а [illegible] говза а кхоачашъе еза задани тІема гІулакхах дика кхеташ а са дехка майра а волча ЗаІамийна, из командир волча отряда тІаюллаш хиннай С. Орджоникидзе.

Цкъа партизанашка хоам кхьачаб Деникина эскаре гІулакх де низагІа баьха буга гІалгІай, шоай тІема гІирс а тІехьа Наьсарен - Вокзале эшелонашта тІаховшабеш латт, аьнна. Іалаьмате сиха ший сотнеца цига кхьачав ЗаІам. Эшелона го а баь тетта бригадни командир полковник Котиев чуволча штабни вагона тІа а ваха, кхайка аравакхача полковника нах мукъабовлийта ца тигача, духьале яь ротмистр Добриев а вувш, беррига эпсараш лийцаб партизанаша. ТІаккха нах хьагул а баь деникинций тийша болх хьагучабоаккхаш царца къамаьл а даь гІалгІай шо-шоай цІеношка цІабахийтаб цар.

Цу тайпара хІама деникинцаша ловргдоацалга кхетадеш хиннача ЗаІамас, коммунисташца дага а ваьнна, лаьрхІад Экажкъонгий-Юрта тІабоагІача моастагІашта духьалъотта. Иштта Владикавказагахьара тІабоагІараш гаьнна духьала а яха юхатехаб ЗаІамий отрядо, бакъда, кхы а боккхагІа низ тІабенаб Грознегахьара. Из юхатоха па могаш партизаний тІехьашка бовла бийзаб, юрташ моастагІаша дІалийцай.

Цу шера октябрь бетта ЗаІами цун зІамагІа вола воша Хьамзати Шатой бахаб Терски цІеча повстанчески бІун командующи хинна Н. Гикало волча. ЗаІам цигара юхаІавенначул тІехьагІа гІалгІай коммунисташа агитационни болх болабаьб моастагІчо дІалийцача юрташка, хІаьта ерига гІалгІай партизански группаш ЗаІам командующи а волаш вІашагІтоха а тарденнад цар.

Цул тІехьагІа цхьа ха яьлча юхавахав ЗаІам Гикало волча, ГІалгІай партийни организаце баь болх мога а баь, Гикалос ЗаІамийна тІадиллад, парте Кавказски краевой комитетага Терски областера хьал дІадувца а дІахо бе безача балхах йола инструкцеш эца а Закавказье гІолга. «Дики дивизе» эпсара форма а тІайийха, шийца воша Хьамзат а ваьккха Гуржегіа гІолла Баку вахав ЗаІам. Цига Ахриев ГІапурага гІолла Кавказски крайкоме а ваха дІадийцад цо Нохчийчерен ГІалгІайчерен хьал. Цул тІехьагІа Кавкрайкома заданегІа форда тІа гІолла тишача лодкаца Астрахане XI Цієча Эскара Реввоенсовете вахийтав ЗаІам. Цига С. М. Кировен М. К. Левандовскен безаме тІанийцав из, хІаьта партизански отрядашта дукхха ахча а инструкцеш а йийца Баку вахав, тІаккха из беррига кхоачам а бахьаш вежарий Яндиевгіар Шатой юхакхаьчаб. Дуача хІаман а герза а кхоачам кІезига болаш хиннача нохчийн гІалгІайн партизански отрядашта доккха новкъостал хиннад ЗаІамас денача ахчах. 1919 шу чакхдоаллаш Цієча Эскара низа дуьхьале е ца могаш тІехьашкадала доладеннад деникинций Добровольчески эскар. Кхы а чІоагІагІа дегаш айденна болаш деникинций тыле тІом болабаьб ЗаІамий отрядацарча партизанаша: машиннаькъаш дохадеш, моастагІийй тІема складаш, лелхийташ, йоагаеш, н. кх. дІ.

1920 шера март бутт юкъекхоаччаш отрядага приказ кхьачад, город Георгиевска новкъостал де гІо, аьнна. Цу буссе а йолаенна ЗаІамий отряд, моастагІий эша а беш шоллагІча дийнахьа саррахьа Цієча Эскарах дІакхийттай. Цул тІехьагІа команда хиннай Грознена гІо де отряд хьожаеш. Шин дийнахьа ши біаь километр никъ а баь из Грозне кхьачача гикаловски отрядо город хьалаца хиннай.

Цхьан дийнахьа мара са ца лоІаш юха а наькъа яьннай ЗаІемий отряд: Порт-Петровск (хІанзара Махачкала) хьайоаккхалга а байдда болхача кІайбаршта никъ бехкалга а хиннад отряд хьалхашка оттадаь керда декхар. Из декхар дика кхоачашдаьд цо.

Цигара отряд ГІалгІай мехка юхацІакхаьчача Терски областа бІун командоване соцам баьб ЗаІамий отрядах Цієча Эскара І-гІа ГІалгІай дошлой полк е, аьнна. Иштта хьахиннай денал а майрал а гойташ дуккхача тІемех чакхваьнна Яндиев ЗаІам командир вола эггара хьалхара Цієча регулярни Эскара ГІалгІай полк.

1920 шера ноябрь бутт болалуш Перекоп йоаккхача а инарала Врангела бандаех Крым мукъайоаккхача а майра латаш хиннай из полк. Цул тІехьагІа Украине Махно бандаш йохаеча дакъалаьцад.

Советий Іаьдал доаккхача а граждански тІем тІа а хьинаре дакъалацарах Цієча байракха орден еннай ЗаІамийна, тІехьагІа Украински ССР тІема орден а еннай.

С.-Г. КОТИЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

«Бераш Іаду иразе хилнитара» — сийлахь - воаккхача кубински революционера Хосе Марте из уйла цун даьймехка кхоачаш хиннай. Халкъа Іаьдало зІамигача кубиницаштА бокъонца иразе берал Іалашдаьд. Республике хьаьий эзараш хоза берий, бешамаш, школаш, пионерий дворецаш, цар наІараш мехкарча беррига ча зІамигача гражданашта хьайийлла я.

СУРТА ТІА: е зІамига бераш чІоагІача безамца ух Лас-Тунас яхача провинцерча шекар деча заводе хьайийіллача берий беша: хІана аьлча царца укхаза хІара дийнахьа сакъердаме занятеш чакхйоах, тайп - тайпарча ловзоргех ловз.

ТАСС фотохроника.

СССР—ШВЕЦИ: ДИКА ТРАДИЦЕШИ ПЕРСПЕКТИВАШИ

Советско-шведски гІулакхий эггара хьалхара юхь дІайолайир Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци хинна массехк бутт ма баьллинге а. ХІаьта Советски Россе эггара хьалхарча викало В. Воровске хьинаре дакъа а лоацаш, Малхбузено кхайкаяь экономически блокада йохаеш къонача Советски Республикаца бувзам тоссаш кулг яздир «А. Юнсон и Ко» яхача концерно. Россера лен а кІомал а лоаттабергболаш 1918 шера май бетта баьча цу бартагара дІадоладелар шин оагІорахьара дола торгови гІулакхаш. Дага ца дохаш дита йиш яц Советий Іаьдала хала хинна ткъоалагІа шераш а. Цу хана «Нохаб» яхача шведски фирмаца барт бир цо вай мехка эзар паровоз бергболаш. Из фирма хІанз а вайца дика гІулакх доагІаш я.

Промышленни дегІадаьхкача мехкашкарча Советски Союза торговни партнерашта юкъе кхойтталагІа моттиг лоац Швеце 1986 шера йолча даннеегІа, хІаьта Малхбузен Европе мехкашца СССР йолча торговле йислагІа моттиг.

ХІанз Швеценен СССР-ан юкъера гІулакхацара бувзамаш 1990 шерага кхаччалца экономически Іилма-техническн хьакъехьа цхьана къахьегилга дегІадоаладара йолча программа тІа оттадаь да. Цу тІа белгалдаькхад долаш дола бувзамаш шерде гІерташ хилар. Цу программагІа тайп-тайпарча доакъошка цхьана къахьега лерхІ, царца торговн, промышленни кооперацн, цхьана ду Іилман тохкамаш, юрта боахам, транспорт, туризм, финансаш, экономически коммерческнй информаци а йолаш.

Іоаяьча опыто, хІаьта ништта СССР арахьарча экономически болх вІаштІехьбаккхара системе хулача хувцамаша дика лард еллай долаш дола бувзамаш кІоарг а шер а дира меттел, цхьана къахьегара керда формаш дегІайоалаяра а.

1985 шера кулгаш яздир правительствашта юкъе форда йнсттера торговли лелаяра йолча соглашенена. Цо хьахилийтар кагийн юккъерен компанеш юкъеозара дола дика хьалаш.

Европейски валютни единице машинийн оборудованен шведски экспорта кредитованех йолча соглашене тІа дІаязъяь кредитоване керда система шинна а оагІонна ма йоаггІара я. Цу соглашенега хьежжа финансировани ергья Швецера СССР-е яхьача паркеташ яра йолча комплектни оборудованена. Из оттае лерхІ Московски области Люберцы яхача городе.

ІІаьхача хана оттаяь программа кхоачашъеш духьала дІадахача шера оагІонний йиш хилар массехк хьадда дола гІулакх де. Масала, СССР территоре тІа цхьана йола предприятеш яхкара долча диъ протокола кулгаш яздаьд: Волгоградски области г. Урюпинске ламинированни каьхат ду. Липецки области сомех сок йоаккха, г. Ленинграде сомий сокаштен шурийнеи расфасовка ю предприятеш яхкараи «Европейская» яха гостиница эргаяьккха тоаяран. 1988—1990 шерашка хІара шера Швеце 300 эзар тонн кІор, хІаьта ништта химически промышленноста цхьадола товараш а дохьийтаргдолаш барт баьб.

СССР Госагропрома председатель В. С. Мураховский 1987 шера ноябрь, беттА Швеце вахача хана «Тошенский» яха агропромышленни комплекс этапашка хьалъергйолаши эргаяьккха тоаергйолаши цхьана оттадаьча документаштА кулгаш яздир.

Александр БЫЧКОВСКИЙ, АНР соб. корр.

Наха низаш дара духьала

Юххьанца 27 декабре е лаьрхІа хинна, тІаккха января хьалхарча деношка яьккха Иерусалимах йолча Комитета совещани 5 январе сайре тІехьа яхача хана чакхъяьлар мароккански городе Ифране. Израило дІалийцача Іарбий территорешкарча событешца дувзаденна «чрезвычайни хьал» оттарах яьча совещане балха юкъе дакъалаьцар комитета членаш йолча паччахьалкхений кхыча мехнащарча гІулакхий министрашеи цар оахкийтача нахеи, ништта Палестина Мукъаяккхара Организаце, цун Исполкома председатель Ясир Арафат керте а волаш. Исламски конференце Организацена чуйоагІа Иерусалимах йола Комитет хьайир 1969 шера 20 шу совгІа хьалха Израило дІалаьца ислама езача моттигех цаІ йола Иерусалим мукъаяккха.

Совещани хила хьалхха белгалдаькхха ма хиллара, из яьй комитета председателла Марокко корола инициативагІа. Цу эттача хьале дІалийцача лаьтташка израильски военщинас Іоухийта ціийн ду низаш соцорголаш долча гІулакхий цаІ йолен хьаьдан платформа, гаргарча малхбоалера проблема къоастаяра цаІ йола позици хила еза дакъа лоацача мехкий.

Комитета болх чакхбаьлар итогони документ тІа а эцаш бусалба дуненга, дунен сообществага, ООН чІенаш йолча паччахьалкхений правительствашка кхайкаш йола рекомендацеш а е.

Документаша тІахьех цхьатарра бокъо хилара кІийлен тІа Палестина Мукъаяккхара Организацен Кхерамзлен Совета массазарча пхе членон дакъа а лоацаш ООН цІерагІа Гаргарча Малхбоален дош машаре къоастадара гарггарча хана дунен халкъашта юкъера конференци яра. Комитета заседани йолча хана белгала ма даккхара, из регионе эттача хьалаца дувзаденна дерига дешаш къоастадара цаІ мара боаца нийса никъ ба.

Ифране хиннача совещане дакъа лоацаш хиннараш цхьа уйла йолаш бар малхбоалерча Иерусалиме, Газа секторе, Иордан яхача додача хин Малхбузерча берда йисте эттА хьал ирдалара бахьаний хьакъехьа. Регионе машар а стабильность а хила йиш яц палестински проблема нийсхонца къоаста ца йинча, яхаш белгалдоах рекомендацеш тІа.

Маьрша бахача наха низащдара Израила Іаьдала политика хаьдда харц а яь, комитета заседане къамаьлаш даьраша аьлар, цхьайолча йоккхийча паччахьалкхеначаша, эггара хьалха США-с, лаьца позиці хулаш долчун хьакъехьа кхераме я, аьнна. Гаргарча Малхбоалерча хьалаца дувзаденна дунен халкъашта юкъерча сообществас ду гІулакх, бухсоцца хьахургдар холуш юхаувз США политикас. Из доагІа, къаьстта аьлча, Кхерамзлен Совета массазара членаш йолча паччахьалкхений викалех латтача лаьрхІача комитета, хІаьта ништта ООН генеральни секретара а балхах.

Комитет хьежар израильски оккупацена духьаларча палестинций къовсам хьаллацара тІадерзадаьча цхьадолча дешашка а. Къаьстта аьлча, дІалийцача территорешка бахача наха новкъостала средстваш гулъяра кампани дІаяхьа соцадир.

Борис БУКАРЕВ, АПН соб. корр.

Робат.

2611 РАКЕТ ДІАЙОАККХАРГЬЯ

РСМД дІаяхарах долча советско-американски Договора Вашингтоне кулгаш яздарах реакционни телетайпаша хоам баьча дицлургдоацача декабрьски дийнахьа сона дагаехар духха ха йоацца Бонне хиннача телехроника кадраш «Першинг-2» яха американски ядерни ракета дІахьош йола бокхха мухь кхухьа тегач Хайльбронна юхье Малхбузерча Германе цхьан шоссе кІалтІаяьлар. Мадарра аьлча, бокъонца хила тарлургдолаш да уж унзара сурташ Хайльбронна юхе а доацаш Рейнланд—Пфальц яхача лаьттан территоре тІа даьха. Цига 56-ча американски бригада полевой ученеш йолча хана ядерни боеголовка йола цхьаькха «Першинг-2» кювете чу яхар.

Дагайоха йиш яр кхыйола дуккха а геттара кхераме хІама хинна моттигаш. Англе сигала лотаеиред американски бомбардировщик, ала цох Іоуллача атомни бомба тІа кхьачабар. Шотланде екъача доке лаьттача «Натаниел Грин» яхача хин кІал лелача американски кемах цІи яьлар. ХІанз а тІехь дІаяьннаяц 1966 шера Паломарес яхача испански поселка районе американски бомбардировщика «паховш» йиъ ядерни заряд Іойожийтачара радиаци...

Дукха ха йоаццаш США квакерски организацей доклада тІа белгалдаькхад, къаьстта аьлча, дІадахача 12 шера духхьала США ВВС-е, ракетно-ядерни юкъе а йолаш техникаца дувзаденна 380 совгІа цІенхаштта хьовзам балар.

Хьовзам, техникагара баьнна ца Іеш, нахагара а бала тарлургба. Ца ховш дац ядерни герзаца гІулакх доагІача американски тІема гІулакхерча 120 эзар сагах хІара шера эскарера дІавохийт пхи эзар гаргга саг хронологически алкоголизм, наркотикаш езаш, гуччахьа психически телха хилар бахьан долаш. Цамогаш бола дикка дукхабараш шоай ханнахьа хьагучабахаш!

Хіара керда хьовзам массаза хул США тІема командоване кІаьдде гІерташ дувц: электронни блокирующи устройташа цІендаь дІадоаккх «ца ховш герз доалийталга», яхаш. Бакъда, ништта хІама хиннадац. ХІаьта а дуккхача факташа тешал ду ракетно-ядерни техника тІарча ЭВМ 100 процент тешам луш ца хилара. Боккъалдар аьлча, компьюторни устройташ шоаш дуккхача моттигашка меттаотталургдоаца зулам даргдола бахьан хила тарлуш я. «Атомни заман исторе чухь дукха я харц атомни оарц даькхха, радара гІайтта йолхача гІажех сигал яьнна ракеташ, гІургІажех — МИГ-аш, хьакхеташ латтача Беттах гаргакхоачаш латта баллистически ракеташ, хІаьта ца ховш компьютере йисача учебни оарц даккхара йоазув долча программах «тІема доаккха оарц» хийтта моттигаш, — яхаш язду Иллинойски университета профессора Л. Сеннота «ДІадоладалар: керда уйла оттар. Советскин малхбузерчеи Іилманхоша тІахьех тІемаш доаца машар бара» яхача хІанзза арадаьннача книжка тІа. Американски официальни даннеегІа 1977 шера денз 1984 шерага кхаччалца йолча хана «цІепкашта хиларга диллача юккъерча боарамера» 1152-за харц оарц даькхад.

ХІаьта, кхыметтел, эггара вай хана дикагІйола компьютераш а я ца талхе а, кхы цхьаьхха кхерам боаллаш а — арахьара зуламхой тІакховда йиш йолаш. Масала, дукха ха йоацца «Гамбург-ски компьютерни клуберча» наьха группана мегар НАСА ткъаь вычеслительни центрах шоай персональни компьютераш дІахотта, «Шаттл», «Чэлленжер» санна йолча проектах йола геттара къайлагІара информаци хьаэца а. Хьайна дов дІатоІаде гІерташ «компьютерни зуламхоша» аьлар, «данней банкех» компьютераш дІахоттар цІена «профилактически гІулакха», электронни системаш геттара дика ца хилар дІахьоха а ду. Фу дергда хІаьта, парна из де карагІдаьлар. Къаьстта кхераме да «зуламхошта» геттара къайлагІара программаш еша магарал совгІа, цхьаькха лер юхе ца юташ царех пайда эца царна могаргхилар.

Дукхханеша кхетадаьд ништта кхерам болга. Из кхерам лохбара яь я Москвеи Вашингтонеи йоагІаш йола центраш яккарах йола соглашени. Цу лостаме баькха лоархІаме гІа ба РСМД дІаяхарах дола Договор. Цу ДоговорагІа 2611 ядерни ракета дІаяккха лерхІ. Ловча ма хийла уж селлара дукха а, бакъда царех хІараяр адамий цивилизаци йохаяра кхерам болаш я. Уж дІаяхаро адамаш «санкционированни йоаца катастрофа» хила тарлуча 2611 бахьанах мукъадоахаргда.

Эдуард БАСКАКОВ, (АПН).

ТАИЛАНД. Бангкоке баха нах цІеношца Іалашбара проблема ира латт. ХІанз тайски столице 1000 гаргга нах баха боангаш я, хІаьта цар чу миллион совгІа саг вах. АьшкагІеи ардакхегІеи вІашагІъйихкача цу боангашка цхьаккха а тайпа коммунальни паргІато яц.

Хьал ништта дале а Бангкока Іаьдала нах цІеношца Іалашбара проблема къоастаяра цхьаккха хІама дац. Бакъда цхьадола де дезараш тІанийду.

СУРТАШ ТІА: Бангкокерча дуккха йолча къеча поселкаех цхьанахьа баха нах; Бангкокерча къеча поселкера кхалсаг.

Б. ЧЕХОНИНА сурт. (ТАСС).

Оаха яздаьчун лерагІа

«МУЗЕЯШТА МЕТТА... ЖЕЛАШ»

Иштта корта а болаш, дІадахача шера октябрь бетта кепатехача статья тІа дувцар ГІалгІайчен лоамашка йола историе, архитектура, Іалама памятникаш йохаяра цІенхаштта кхерам тІаэтта хиларах. Из процесс тІехьарча хана кхы а сихъеннай. Аьттув ба хІанз хьалха гаьна хиннача лоамашта атта тІанхача. — Эса тІа хьатІаотташ билла баьннаб хийцца машина гІоргйола никъ. Лоамашка чубоалаш боагІа нах. ГІалашка, эдгацашка, малхарча кашмашка леладу цар жа, доахан, говраш. Исторически памятникаш саг юхеваха йиш йоацача яьхай, яхаш яздора газето.

Статья тІа белгалдаьха цхьадола кхоачамбоацараш дІадахара де лерхІачох язду Нохч - ГІалгІай АССР культура министра А. Киндарова: «Къулбаседа -Кавказски перевальни машиникъш цунна эша материалаш хьатІаувзаш бола автомобильни никъш буллача шоаш моргаш кхы йоаца историе, архитектура, Іалама памятникаш хилар бакъда. Уж лораяра а царех пайда эцара а цу территоре тІа хьаю Джайрахско-Ассински историко-архитектурни а Іалама а музей - заповедник. Цунца цхьана хьаьий Аргунски историко - архитектурни а Іалама а музей заповедник.

Буллаш латтача наькъа 200 метр гаьна яда историен культурен памятникашта реставраци а консерваци а яр духьа хІанз оттаеш я проектно - сметни документаци. Аьрзеи ТкъобІаьерден яхача архитектурни комплексашта реставраци яра проектно-сметни документаци оттаеш я «Росреставрация» института город Таганрогера Къулбаседа-Кавказски филиал.

1988 шера министерстве вІашагІйохк проектно-сметни мастерски, Іилман-реставрационни хозрасчетни участок, производственни группа. Юкъарчал а доацаш проектно-сметни документаци кийчъеш, памятникашта реставраци еш а царех пайда эцаш а хургъя уж.

Иштта дийцад Москверча, Тбилисерча, Таганрогерча, Грознерча специалисташца историен культурен памятникашта паспортизаци елга, уж балхаш дара договораш оттадаьд царца. РСФСР историен культурен памятникийй Свода юкъеихийта лаьрхІа материалаш кийчъеш я.

2000-гІа шу хьатІакхачалца республике музеефикаци яра перспективни плана проект оттаеш я, цу юкъе гІоргья КПЖД гонахьара дуккха объекташ».

ГІадвугаш да культура министерствас дайта жоп. Гуш да историе, архитектура, Іалама памятникаш лорадара укхаза цІенхаштта болх бе лаьрхІалга. Цхьабакъда, ховш дац заповедни моттигашкара хьайбаш арадахара Назрановски района кулгалхой фу де дага ба. Статья кепатеха кхо бутт совгІа ха яьннаяле а, историческн моттигаш лораяра шоаш де лаьрхІачох жоп денна дац цар е редакцена а е газет дешаршта а. ХІаьта уж